

TERUG NAAR DE BRON

STAPPENPLAN BRONNENONDERZOEK EN DOCUMENTAIRE

Terug naar de bron is ontwikkeld door de Bibliotheek Hoogezand en International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA) en uitgevoerd op CSG Rehoboth in Hoogezand. Stichting De Frisse Blik is hier in de loop van het project bij aangesloten. Het project is tot stand gekomen met steun van de Regeling Mediawijsheid 2009. Het levert een belangrijke bijdrage aan het mediawijzer maken van vmbo 2- en havo 2-leerlingen en hun docenten.

Inhoud van het project

Jongeren verdiepen zich in locale onderwerpen en discussiëren met wijkgenoten over verleden, heden en toekomst. Daarbij maken ze gebruik van fysieke en digitale bronnen. Ze maken een documentaire waarin locaties, feiten en meningen naar voren komen en geven hun eigen interpretatie hieraan. De opdracht voor de documentaires hebben ze gekregen van de bibliotheek, het archief en de gemeente Hoogezand-Sappemeer. De leerlingen krijgen vanuit de bibliotheek les in het doen van bronnenonderzoek. De docenten van de Rehoboth worden door De Frisse Blik getraind om hun leerlingen kritisch te leren kijken en om ze een korte documentaire te leren maken. Deze docenten begeleiden hun leerlingen in het maken van de documentaires rond het thema Jong zijn. De beste documentaires krijgen een plek in de bibliotheek en het archief en worden gepresenteerd op de website *Jong in Hoogezand-Sappemeer*, een website voor en door vmbo'ers met lokale pagina's, waarin films kunnen worden opgenomen.

Doelstelling

Het doel van het project is het ontwikkelen, implementeren, promoten en onderhouden van een mediawijsheidproject met het voortgezet onderwijs. We willen de docenten en leerlingen een vaste structuur bieden waarmee ze informatie zoeken in fysieke en digitale bronnen en een vaste structuur waarmee ze de informatie verwerken tot een documentaire. Naast de vaardigheden gaat het ook om bewustwording van de invloed en de mogelijkheden van media. Door het inbedden van het project in de doorgaande leeslijn met het voortgezet onderwijs kunnen we de continuïteit in de samenwerking met het voortgezet onderwijs waarborgen.

Resultaat

Het project heeft geresulteerd in een overdraagbaar stappenplan voor bronnenonderzoek en een overdraagbaar stappenplan voor het maken van een documentaire. Deze treft u hierbij aan.

Opzet scholing

Leerlingen komen binnen, eventueel filmpje draaien van interviewende kinderen.

Je zoekt informatie voor je documentaire (15 minuten)

- Uitleg van de weblog¹, wat is een weblog, hoe gebruiken we het binnen dit project
- Omschrijving documentaire, voorbeeldfilmpje van een door jongeren gemaakt filmpje²
- Bevat feiten en meningen, wat is het verschil? Voorbeelden van sites als www.powned.tv, www.geenstijl.nl tegenover www.overheid.nl. *Dat is een lelijke trui* tegenover *Ik vind dat een lelijke trui*.
- Realiseer je dat je documentaire op het wereldwijde web zet. Dit heeft invloed op wat je in de documentaire zegt en doet. Je kunt ook niet inschatten wat anderen met jouw filmpje gaan doen, waar ze het voor gaan gebruiken. Voorbeeldfilmpje met het thema Digitaal pesten³.
- Is de informatie die je leest betrouwbaar? Voorbeeld laten zien van iets wat zwart op wit op internet staat en niet waar blijkt te zijn.⁴
- Informatie in een documentaire moet:
 - Actueel zijn
 - Verwijzing naar Google Nieuws, MSN nieuws
 - Betrouwbaar, vergelijk hoe eenzelfde onderwerp beschreven wordt in verschillende kranten of tijdschriften
 - Volledig zijn
 - Verwijzing naar voor- en tegenmeningen verzamelen. Op internet, maar ook in boeken

Doel

Leerlingen zoekvaardigheden aanleren om actuele, betrouwbare en volledige informatie te vinden als basis voor een documentaire.

Organisatie

- Een weblog is de leidraad tijdens workshop. Ook te gebruiken als achtergrondinformatie door leerlingen en andere betrokkenen, bevat korte uitleg, links naar in workshop gebruikte voorbeelden, meer informatie, filmpjes, tips. Dit vervangt de papieren meegeefinformatie.
- De leerlingen komen in groepen van ± twaalf.
- Liefst docent van de school erbij, in verband met de betrokkenheid binnen de school.
- Centrale inleiding met pc, beamer en scherm.
- Leerlingen oefenen zelf, ieder achter een pc.

Materialen

- Pc, beamer, scherm
- Internetverbinding
- Weblog
- Voor elke leerling een internet-pc
- Printer
- Account bij www.bubbl.us
- Boeken, kranten, tijdschriften

in de bibliotheek zoek je informatie die beide kanten belicht.

Werkwijze

- Centrale uitleg bij een groot scherm

Wat weet ik al van het onderwerp? (15 minuten)

- Uitgaan van het thema, in de meest brede zin van de woorden *jong zijn*.
- Laten zien dat intoetsen van het hele thema in Google is niet effectief is. Je moet er gerichtere zoekwoorden/trefwoorden voor hebben. Die vind je door:
A brainstormen: eerst in de groep, is lastig want je kunt niet zo maar veel verzinnen, daarna individueel, je eigen woorden bij elkaar zoeken
B surfen op internet, zodat je door sites van het ene op het andere trefwoord gebracht wordt. Hier gebruik je Aquabrowser³ voor, Wikipedia (let op betrouwbaarheid van de encyclopedie), Google (liefst met twee woorden spreken), www.jongin.nl
- Opdracht (10 minuten)
Zoek achter een pc de weblog op, maak gebruik van de links die daar in zitten om via Aquabrowser, Google, Wikipedia zoekwoorden te vinden die voor jou bij het thema horen. Zet ze in je eigen woordspin via de link in de weblog
- Nu kunnen de leerlingen zich meer woorden voorstellen. In de groep verzamelen we onderwerpen en verwerken ze in de woordspin van de groep. Deze komt op de blog met de naam van de groep erbij.

- Uitleg dat sommige zoekwoorden bij elkaar horen, deze kun je groeperen.
- Sommige woorden zijn algemener dan andere.

Werkwijze

- Centrale brainstorm bij groot scherm, zoekwoorden vastleggen in een (begin van een) woordspin.
- We maken gebruik van www.bubbl.us
- Daarna zoeken leerlingen achter een eigen pc zelf zoekwoorden en maken een woordspin. Beide kunnen ze uitprinten en meenemen.

Pauze (5 minuten)

Waar ga je wat zoeken, welke bronnen kies je? (15 minuten)

- Systematisch overzicht van zoeken.
Wat zijn bronnen? Waarom gebruik je bronnen? Een roddel heeft ook een bepaalde bron, het maakt wat uit wie het zegt. Duidelijk maken wat je in de bibliotheek kunt vinden en wat op internet.
Levende mensen
op straat, bij mensen thuis die van het onderwerp afweten, bij een beroep, mensen die de tijd meegemaakt hebben, op straat
Organisaties
daar ga je naar toe om mensen te spreken, materialen te vinden of je kunt hun informatie op internet vinden
A gemeentearchief, bijvoorbeeld de Beeldbank⁶ van het gemeentearchief. Hoe was het toen, hoe ziet het er nu uit?

B historische vereniging⁷
C bibliotheek

Voorbeelden laten zien van tijdschriften (bv. *Revu* tegenover *HP de Tijd*), boeken (bv. voor- en tegenstanders van hekserij), dvd's (met documentaires), (jongeren)kranten (bv. *NRC-next*, *7days*, *Kidsweek*, *de Telegraaf* tegenover *de Volkskrant*)
Voorstanders en tegenstanders, hulp van bibliotheekmedewerkers bij het zoeken is mogelijk

Informatie in boeken is over het algemeen goed gecontroleerd, betrouwbaar

D internet

- Via de Aquabrowser vind je krantenartikelen, boeken, cd's, dvd's, artikelen uit databanken
- Zoeken op internetadres, doorverwijspagina's of via een zoekmachine. Wat je kiest houdt verband met wat je zoekt.
- Beoordelen van informatie op een site: is de informatie actueel, volledig en betrouwbaar? Waar kun je dat aan zien. Wie maakt de site,

met welk doel, wat wil hij van je?

- Snap je alles wat er staat?
- Forums, weblogs en twitter geven meningen.
- Kun je andere sites vinden om deze informatie mee te vergelijken?

- Opdracht (10 minuten)

Zoek de weblog op: Kies een paar bronnen en zoek informatie op met de trefwoorden uit je woordspin.

Werkwijze

- Centrale uitleg bij groot scherm, aan de hand van weblog en materialen bibliotheek
- Zoekopdracht individueel bij pc's

In Hoogezand gebruikte links

- 1 Weblog: terugnaardebron20092010.blogspot.com
- 2 Filmpje van een jongere: www.shahrazadeu.org/en/content/choice
- 3 Filmpje over digitaal pesten: www.youtube.com/watch?v=aD4yfb1Wonw
- 4 Jan Smit wordt vader: www.telegraaf.nl/prive/4739024/JanSmitwordtvader.html?p=38,1
- 5 Zijn vriendin twitterde dat het niet klopte: twitter.com/Lizaplat
- 6 Aquabrowser: zoeken.mijneigenbibliotheek.nl
- 7 Beeldbank Hoogezand-Sappemeer: www.beeldbankhs.nl
- 8 Historische vereniging Hoogezand-Sappemeer: www.historischevereniginghoogezand-sappemeer.nl

Dit projectplan omvat zeven à acht lessen van 2 lesuren (circa 1,5 uur).

De leerlingen werken bij voorkeur in groepjes van twee: een cameraman/vrouw en een interviewer. De montage doen ze gezamenlijk. Het wordt aanbevolen om tijdens de lessen een collega/assistent in te schakelen om de leerlingen te begeleiden.

1 Bedenk een onderwerp, bijvoorbeeld *Jong zijn* of een ander thema dat met hun persoonlijke leefwereld of omgeving te maken heeft, zoals de buurt rondom de school.

2 Zoek voorbeelden van verschillende documentaires die gaan over dit onderwerp en/of die een bepaalde manier van film maken verbeelden die je wilt bespreken in de klas. Zie voor tips de bronnenlijst onderaan.

3 Geef een introducerende les (1) waarin je het onderwerp introduceert en de voorbeelden laat zien ter inspiratie. Aan de hand van de fragmenten bespreek je over welk aspecten van het thema je een film kan maken (bijvoorbeeld over pesten n.a.v. de film *Hoe Nikita een paard kreeg*, van Anneke de Lind van Wijngaarden. Over muziek n.a.v. de film *Faya*, van Mirjam Marks. Of over eetgewoontes n.a.v. de film *Overleven in Nederland*, aflevering *Rauw*. In deze les kan je ook een bepaald filmisch middel onder de loep nemen dat je kan aanwijzen in de fragmenten, bijvoorbeeld: verschillende manieren van monteren, verschillende manieren van filmen, gebruik van voice-over etc. De

leerlingen kunnen ter algemene voorbereiding zelfstandig de online les *Wat is een doc* doen op www.docschool.nl. In het laatste gedeelte van de introducerende les (1) gaan de leerlingen nadenken over hun onderwerp en hoe ze dat in beeld kunnen brengen. Geef ze daarvoor een filmplan dat ze kunnen gaan invullen. Zorg dat ze daarin aangeven wat hun specifieke onderwerp is, welke vragen ze beantwoord willen krijgen, welke plekken ze willen filmen en de manier waarop het in beeld gebracht wordt.

4 Geef les (2) in beeldtaal. Wat is beeldtaal? Hoe maak je als filmmaker gebruik van beeldtaal? Behandel vervolgens kaders, standpunten, beweging, tegenlicht. Leg het gebruik van de camera uit. Geef een korte camera-oefening. De opdracht hiervoor zou kunnen zijn: maak een beginshot voor een willekeurige documentaire. Je kan als docent een paar openingsshots van documentaires laten zien en de beeldtaal van het shot bespreken: Wat krijgen we aan informatie mee door het gekozen kader, wat is de toon van de film? Bekijk na afloop van het filmen gezamenlijk het resultaat en geef feedback. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld bij elkaar proberen te raden wat het onderwerp van de documentaire door dit shot zou kunnen zijn. Laat ze verder werken aan hun filmplan.

5 Geef les (3) in interviewen. Behandel open/ gesloten vragen, doorvragen en behandel hoe je een interview aantrekkelijk kan maken voor video: zo veel mogelijk laten zien of laten horen waar de geïnterviewde het over heeft. Dus:

objecten of plekken aanwijzen, voordoen hoe goed je kan dansen, zingen of voetballen. Geef een korte interview-opdracht, bijvoorbeeld: interview je klasgenoot over zijn sport of hobby en wat daar zo leuk aan is... Bespreek gezamenlijk de opdracht. Laat ze verder werken aan hun filmplan. Ze hebben nu op het filmplan staan wie ze gaan interviewen en wat ze gaan vragen. En wat ze verder in beeld gaan brengen. Aan omgeving, maar ook aan situaties: het oefenen met de band, het eten aan tafel met het hele gezin, het verzorgen van het paard, etc. De leerlingen kunnen een keuze maken tussen een verhalende of een meer journalistieke aanpak. De docent bespreekt met elk groepje kort hun filmplan.

6 De filmles (4). Reik (opgeladen) camera's uit en bandjes of een ander opslagmedium. Geef ze 1 à 1,5 uur de tijd om te filmen. Laat ze maximaal een half uur ruw materiaal filmen voor een film van 5 minuten.

7 Montageles (5) Laat de leerlingen het gefilmde materiaal laden op de computers. Geef een korte introductie op het montageprogramma. Laat ze beginnen met monteren.

8 Montageles (6) Geef een korte inhoudelijke les over montage. Behandel de opbouw van een montage: begin – midden – eind. Behandel tempo en tempoversnelling. Behandel de impact van het plaatsen van verschillende beelden na elkaar. Behandel de impact van het toevoegen van muziek, geluid en voice-over. Laat zo veel

mogelijk voorbeelden hiervan zien. Laat ze verder werken aan hun montage en laat deze afronden aan het eind van de les. (Of zonodig nog een les langer laten monteren.)

9 Bekijk en bespreek de resultaten van de films. Geef de leerlingen positieve feedback op wat ze hebben gedaan en probeer zo veel mogelijk concreet te benoemen wat ze goed hebben gedaan, waar ze het experiment zijn aangegaan en waar ze goed geslaagd zijn in hun poging. Evalueer het project.

10 Plaats de films op de site van de school en maak dvd's voor het archief en scholierenfilmfestivals.

Meer weten?

Kijk op www.defrisseblik.nl voor meer informatie over onze filmworkshops en mediawijsheidsprojecten en films van leerlingen. Op www.docschool.nl/docenten staan tips voor het (in de klas) kijken naar documentaires. Op www.docschool.nl/watchdoc staan verschillende documentaires van kinderen en jongeren en tips voor workshops.

Meer documentaires op: www.docschool.nl, www.idfa.nl (IDFA TV), www.hollanddoc.nl, www.uitzendinggemist.nl, www.ed-it.nu, www.kijk-goed.nl

De filmtitels genoemd in dit stappenplan staan op de dvd-box *Echt gebeurd* (met vijftien korte jeugddocumentaires), een uitgave van de VPRO i.s.m. IDFA te bestellen op www.docschool.nl/ docenten.

de Bibliotheek

Bibliotheek Hoogezand

Gerecht-Oost 32
9603 AA Hoogezand
E hoogezand@mijneigenbibliotheek.nl
I www.mijneigenbibliotheek.nl

IDFA

Frederiksplein 52
1017 XN Amsterdam
E info@idfa.nl
I www.idfa.nl

De Frisse Blik

De Noord 3
1452 PS IJpendam
E info@defrisseblik.nl
I www.defrisseblik.nl